

Penger i paradiset - En studie av gravende journalisters vei inn i skatteparadis

av Cecilie Victoria Jensen

Kortform av bacheloroppgave i journalistikk, NLA mediehøgskolen, Gimlekollen 2015

jen.cecilie@gmail.com

Denne oppgaven viser hvordan tre gravejournalister reflekterer rundt Brønnøysundregistrenes nye forslag til et elektronisk aksjonærregister. Journalistene benytter stadig private innsynsverktøy for å få tilgang til aksjonærdata, fordi de da ikke legger igjen spor når de gjør undersøkelser. Enkelte av journalistene mener det i dag uttrykkes en sterk motvilje fra det offentlige mot å begjære innsyn. En av journalistene hadde en særlig dårlig opplevelse: "Jeg har jobbet med innsyn i åtte år nå. Jeg har aldri opplevd lignende grisetaklinger, som de Finansdepartementet kom med i denne saken."

Hva skjer når skattepenger som skal til staten, går i lomma på rike eierne av norske- eller multinasjonale selskaper? Det ødelegger velferdsstaten. Folk flest må kanskje betale mer skatt, eller så vil det gå på bekostning av velferdsordninger som skole, barnehage, sykehus og andre offentlige tilbud.

For at demokratiet skal fungere, bør makt være gjennomskiktig, og ikke foregå bak lukkede dører. Viktige prosesser i samfunnet skal være tilgjengelige for innbyggerne i landet, slik at man selv har best mulig utgangspunkt for å leve et selvstendig liv. Informasjon om slike prosesser blir gjerne uthentet av journalister, og deretter bearbeidet til lettfattelige tekster med den hensikt å kunne gi enhver mulighet til å sette seg inn i saken. For at journalister skal kunne gi denne informasjonen til folket, er det helt avgjørende at de har tilgang på dette materialet. I dag benyttes en rekke private og offentlige registre som innsynsverktøy.

Formålet med oppgaven er å se hvordan journalister reflekterer rundt Brønnøysundregistrenes nye forslag for innsyn i eierskapsstrukturer i norske- og multinasjonale selskaper. Hvordan arbeider journalister for å belyse det store samfunnsproblemet skatteparadis? Og hvor tilgjengelig er informasjonen i dag egentlig?

Som del av kartleggingen av oppgaven, har jeg intervjuet leder i Tax Justice Network Norge (TJN) Sigrid Klæboe Jacobsen, som introduserte meg til temaet. Jeg har også intervjuet Marianne S. Bender i fra Økokrim. Resultatene mine er basert på refleksjoner fra tre gravejournalister: Vegard Venli fra Kommunal Rapport, Gøran Skaalmo fra Dagens næringsliv og Bjørn Olav Nordahl fra NrK, Brennpunkt. Her er noen av mine funn:

Dagens ordning

Venli konkluderer med at journalister i dag ikke har helt optimale muligheter for innsyn i offentlige databaser. Hvis ikke journalister har disse mulighetene, hvordan skal informasjon omkring viktige prosesser i samfunnet nå ut til folket?

Private eller offentlige innsynsverktøy

Alle informantene forteller at de stadig oftere benytter seg av private innsynsverktøy, hvor de kjøper seg tilgang til aksjonærdata. Det kan virke som noen av journalistene i større grad foretrekker de private innsynsverktøyene, fordi den eneste betingelsen for innsyn her, er at man må betale.

En av journalistene var vesentlig mer opptatt av de offentlige registrene, enn de to andre. Vegard Venli fra Kommunal-rapport har vært en sentral pådriver i kampen for offentlig innsyn i Norge i flere år.

Misfornøyd med forslaget

Alle de tre informantene uttrykker en viss skepsis til det nye aksjonærregister. De er ikke fornøyd med forslaget om tekniske sperrer, hvor man må logge seg inn via Altinn for å få tilgang på aksjonærdataene. Skaalmo mener det er uheldig dersom man må logge seg på som privatperson, i alle fall hvis det skal være slik at man legger igjen spor på samme måte som i skattelister. Han mener det vil få det til å se ut som om han snoker rundt i selskapsstrukturer som privatperson, og ikke som journalist.

Mener forslaget strider mot opprinnelig vedtak

Venli i fra Kommunal-rapport utmerker seg som betraktelig mer skeptisk til det nye forslaget enn de andre informantene:

”Jeg mener at forslaget på flere måter går i strid med det som stod i stortinget sitt vedtak. Stortinget har vedtatt av man skal få et elektronisk aksjonærregister som skal være bedre enn det vi allerede har, og gi bedre innsyn. Man skal både kunne sammenligne aksjeeiere til selskapene, og skatteetatens register. Det Brønnøysundregistrene legger opp til, er at folk flest ikke skal få innsyn i rådata. Det skal også legges ut tekniske sperrer, som hindrer at man kan nøste opp i kompliserte selskapsstrukturer.”

Et annet punkt som kan virke begrensende med det nye registeret, er hensynet til aksjeloven.

I følge aksjeloven må alle selskaper opplyse om de 20 største aksjonærene i årsregnskapet. Nordahl i Brennpunkt, mener det forslaget ikke tar høyde for dette:

”Jeg synes det er merkelig at en offentlig instans skal legge regulering på hvordan mediene skal få tilgang på offentlig informasjon. Hvis man går direkte til selskapet og ber om opplysninger, så har man krav på disse, men hvis man bruker dette registeret, så får man det ikke? Det blir litt bakvendt.”

Hvordan det nye aksjonærregisteret blir tatt i bruk av journalister, gjenstår å se, da det etter planen trer i kraft i løpet av 2015.